

Producent  
laat innovatief  
vertaalsysteem  
ontwikkelen

# Anne in acht talen

In mei gaat *Anne* in première. Hoe maak je een toneelstuk toegankelijk voor internationaal publiek?

De producent besloot om een vertaalsysteem met iPad mini's te laten ontwikkelen. | DOOR: COEN JONGSMA |

Niet heel vaak worden er theaters gebouwd om slechts een voorstelling uit te brengen. Producent ImagineNation, die we kennen van *Soldaat van Oranje*, durft het aan. Aan de rand van het centrum van Amsterdam, in een havengebied waar de opslag en overslag van hout langzaam plaatsmaakt voor woningen, scholen en bedrijven in mode en media, staat nu een nieuw theater. In iets meer dan een jaar is aan de Danzigerkade een indrukwekkend gebouw neergezet dat allesbehalve een tijdelijke indruk maakt. Theater Amsterdam heet het. Er is een voorgebouw met restaurant, ruime foyers, veel toiletten, brede trappen en houten vloeren. Op de bouwkwaliteit en aankleding is zo te zien niet bekribbeld. De zaal met tribune en speelvlak oogt half maart nog als een grote productiehof van een fabriek. Binnen krap twee maanden zal deze ruimte transformeren tot een theater met een ingenieuze scenografische installatie. De producenten van *Anne* werken samen met het Nationale Toneel. Theu Boermans, creatief directeur van het Nationale Toneel, is artistiek leider. Leon de Winter en Jessica Durlacher schreven de tekst, in opdracht van de Zwitserse Anne Frank Stichting. Begin mei gaat de voorstelling in première.

## Geen standaardoplossing

*Anne* is een grote onderneming. De kosten

moeten gedekt worden door volle zalen, het liefst vele jaren lang. De wereldwijde faam van Anne Frank is daarbij een aardige steun in de rug, maar wie het achtervoegsel The Musical op de posters verwacht, vergist zich. *Anne* is een toneelstuk. Het volgen van de tekst is cruciaal. Om de voorstelling voor een internationaal publiek toegankelijk te maken, is een oplossing nodig om de tekst in meerdere talen te vertalen. Boventiteling is in het theater geen nieuwe techniek, maar meestal in één taal en dus geen optie. Bovendien voelden de producenten van *Anne* niets voor zo'n lichtkrant boven de toneelopening. Zij wilden meer dan alleen de vertaling aanbieden, zij wilden de toeschouwers ook de mogelijkheid bieden om in de eigen taal mee te luisteren met de voorstelling. En

'We zullen de eerste speelperiode nodig hebben om het goed ingesteld te krijgen'

dan is er opeens geen standaardoplossing meer. Zelf ontwikkelen dus maar.

## iPad mini met koptelefoontje

Kees Abrahams is samen met Robin de Levita producent van *Anne*. In de artiestenfoyer op de derde verdieping licht hij toe hoe zij tot dit vertaalsysteem zijn gekomen. 'Toen we dit gingen onderzoeken kwamen

we tot de conclusie dat de ideale oplossing een individueel systeem zou zijn dat de toeschouwer meerdere keuzes biedt. De een leest liever mee, een ander luistert liever. Het verschilt per bezoeker. Wat wij zochten moest groot genoeg zijn en we moesten het makkelijk aan de bezoeker mee kunnen geven. Zo kwamen we uit bij een tablet, om precies te zijn een iPad mini, met een koptelefoontje eraan. De bezoeker kan zelf kiezen of hij wil lezen, luisteren, of allebei tegelijk. Het is niet ondenkbeeldig dat iemand aanvankelijk kiest voor meelesen, maar na een poosje erachter komt dat hij niet steeds wil schakelen tussen ver weg kijken naar het toneel en dichtbij kijken op het tablet. Dan kan hij omschakelen naar luisteren. En om het af te maken hebben we nog een derde optie gecreëerd, namelijk om per scène de synopsis te lezen.'

## App de film

'Ons systeem is ontwikkeld en uitgewerkt door Ronald Hoeksema. Hij was ook betrokken bij *App de Film* die we een jaar geleden hebben uitgebracht. Bij die film werd voor het eerst extra content afgespeeld via de smartphone of tablet van de

kijkers. Voordat ze naar de bioscoop gingen, moesten ze een app met content op hun mobiele device zetten. Tijdens de film werden de cues gegeven om die content af te spelen, zowel via ultrasoon geluid als door *sound embedded* signalen. Ultrasoon geluid zit boven de frequentie waar je nog geluid kunt horen. En de *sound embedded* signalen zitten zo verstopt in de sound-



Screenshots van de iPad mini. Bij de voorstelling worden zwarte iPads gebruikt.

track van de film dat je ze niet waarneemt. Omdat de cues via het geluid van de film gaan, zijn de start- en stopmomenten altijd sync. En de smartphone of tablet kan in de vliegtuigstand staan. We hebben overwogen om iets soortgelijks voor *Anne* te laten maken, want de techniek is interessant. Maar uiteindelijk hebben we besloten om dat niet te doen. Als mensen hun eigen device inzetten bij *Anne* loop je de kans dat ze tijdens de voorstelling toch andere dingen gaan doen op hun telefoon of tablet. Of dat ze met een halfllege batterij de zaal binnenkomen die het einde van de voorstelling niet haalt. Dan is de avond bedorven en worden wij er toch op aangekeken.'

### Camera als lichtsensor

Op de iPad mini staat niets anders dan de ondertitels, het geluid en de synopsis. Omdat de timing van het toneelstuk elke avond anders is, komen de cues live van een operator. Dat signaal gaat via Wifi, volgens Kees Abrahams voldoende betrouwbaar voor dit gebruik. 'We hebben dit getest bij *Soldaat van Oranje* met vijf tablets. En het beviel ons goed. Het zal wel impact hebben in de zaal als er meer mensen met tablets in de zaal zitten. Het mag natuurlijk niet storend zijn voor anderen.'

Zowel licht als geluid kan een probleem geven, want het scherm is een lichtbron en de oordopjes zijn nooit helemaal dicht. Kees Abrahams: 'Het beeldscherm laten we dimmen in relatie tot het lichtniveau in de zaal, door de camera van de iPad te gebruiken als lichtsensor. En bij de keuze van de oordopjes hebben we erop gelet dat ze zo min mogelijk geluid afgeven aan de omgeving. Helemaal dicht kan niet, omdat je anders het livegeluid van de voorstelling mist. Het systeem is nieuw. Wij denken dat het een goede keus is, maar we zullen de eerste speelperiode nodig hebben om het goed ingesteld te krijgen. We denken nog over een manier om de iPads op de rugleuning van de stoel te klikken, met een beugeltje aan elke tablet. Dat zou het ook minder aantrekkelijk maken om te proberen er een mee te nemen.'

### Regie in vele talen

Bij de première van *Anne* op 8 mei zullen congresstolken live de vertaling verzorgen voor de internationale pers. Het vertaalsysteem zal pas operationeel zijn vanaf 1 juli, want eerst moet de tekst zijn definitieve vorm vinden. Pas dan kunnen *native speakers* de vertaling in het Engels, Duits, Frans, Spaans, Italiaans, Portu-

gees en Russisch inspreken. Dat is een project op zich, een aparte producer is aangesteld om het in goede banen te leiden. In het stuk zijn ongeveer 20 rollen. Als iedere rol door een aparte stemacteur ingesproken zou worden, zouden er voor deze 7 talen 140 stemacteurs met adequate stemmen moeten worden gecast. Kees Abrahams verwacht dat sommige acteurs meerdere rollen zullen inspreken. Alles moet goed geregisseerd worden, zodat de nasynchronisatie dicht bij de live opvoering blijft. Geluidstechnisch interessant is de plaatsing van de stemmen in het stereobeeld. De tekst van een acteur die links op het toneel staat, zal je vooral op het linkeroor willen horen. Een stem van rechts op rechts. En een acteur achter op het toneel mag misschien zachter dan een die voorop staat. Alsof dit nog niet complicaties genoeg zijn, overwegen de producenten om ook Japans en Chinees aan de beschikbare talen toe te voegen. Voorlopig starten ze met 250 tablets, op een totaal van 750 stoelen. Kees Abrahams: 'Als na verloop van tijd blijkt dat we er meer nodig hebben, dan kopen we die bij. Dan moet er misschien ook aan de zendkant een kastje bij, maar dat blijft overzichtelijk.' ◀